

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Teksten garen op bamboe

Els, P. van

Citation

Els, P. van. (2025). Teksten garen op bamboe. *Tijdschrift Voor Geschiedenis*, 138(1), 76–77.
doi:10.5117/TvG2025.1.006.ELS

Version: Publisher's Version
License: [Creative Commons CC BY 4.0 license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4256613>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Oudheid

Rens Krijgsman, *Early Chinese Manuscript Collections. Sayings, Memory, Verse, and Knowledge. Studies in the History of Chinese Texts, Volume 14* (Brill; Leiden, 2023) 220 p., €76,30 ISBN 9789004536272

Teksten garen op bamboe

De oudste schriftuitingen in China stammen uit de twaalfde eeuw vóór het begin van onze jaartelling. Die teksten, korte verslagen van koninklijke orakelraadplegingen, waren beperkt tot de kleine kring rondom de vorst. In latere eeuwen vinden we teksten op bronzen voorwerpen, zoals offervaten. Het bezit van brons was voorbehouden aan de top laag van de samenleving en het gebruik van het schrift was dus niet wijdverbreid. Daar kwam langzaam verandering in toen men ook andere schrijfmaterialen ging gebruiken, vooral bamboe, maar ook hout en zijde. Deze materialen kenden niet de rituele beperkingen van brons. Ze waren ook goedkoper en lichter en dus wijder verkrijgbaar, gemakkelijker vervangbaar en beter vervoerbaar. Zo breidde het gebruik van het schrift zich uit naar lagere treden van de maatschappelijke ladder en naar grotere delen van het rijk. Tevens nam de inhoudelijke verscheidenheid toe. Waar de oudste op schrift gezette teksten onder meer lofzangen op voorbeeldige vorsten behelsden, zien we gaandeweg wijze spreken, anekdoten, legenden, liederen, gebeden, voorspellingen, geneeskundige bereidingsvoorschriften, enzovoort. Sommige werken zijn door de eeuwen heen overgeschreven en overgeleverd naar het heden. Andere zijn toentertijd in graftomben gelegd om leesgrage overledenen ook in het hiernamaals toegang te bieden tot hun geliefde leesvoer. Tegenwoordig worden er regelmatig handschriften gevonden in eeuwenoude grafkamers. Zij bieden een rechtstreekse inzicht in de leef- en belevingswereld van

mensen in lang vervlogen tijden en maken de bestudering van de Chinese oudheid tot een levendige tak van wetenschap.

Het recente werk van Rens Krijgsman, *Early Chinese Manuscript Collections*, is daarvan een mooi voorbeeld. Het boek richt zich op de woelige periode van de Strijdende Staten en het prille begin van het Chinese keizerrijk (ca. vijfde tot tweede eeuw v.Chr.). Kennisoverdracht verliep toen nog veelal mondeling, waarbij het schrift werd gebruikt voor geheugensteuntjes (*aides de memoire* noemt Krijgsman ze). Eenheden van tekst die aanvankelijk los van elkaar werden overgeleverd, mondeling of schriftelijk, konden later worden samengevoegd op een stoffelijke drager. Krijgsman richt zich op zulke verzamelingen. Het woord 'verzameling' duidt in dit boek op een op zichzelf staand manuscript dat meerdere oorspronkelijk afzonderlijke teksten bevat. Die teksten kunnen naast elkaar staan of zijn verweven tot een geheel. Elke verzameling roept tal van vragen op. Waarom werd een tekst opgenomen in de verzameling? Wat veranderde er wanneer losse verzen, verhalen en dergelijke werden samengevoegd? Hoe beïnvloedde de stoffelijke vorm van de manuscripten de teksten die erop stonden? Welke tekstoverstijgende betekenissen werden er ontsloten door de samenplaatsing van teksten? In dit boek komt de hele 'levensloop' van verzamelingen aan bod, waaronder het bijeenbrengen, uitkiezen, samenvoegen, ordenen, overleveren en ontvangen van teksten in de vorm van manuscripten.

Het begrip ‘verzameling’ is een handige bril die onze blik op de oude Chinese tekstcultuur verheldert. Een goed voorbeeld is de *Daodejing* (ook geschreven als *Tao Te Ching*, *Tau Teh Tsjing*, enzovoort). Deze bloemlezing van spreken wordt van oudsher toegeschreven aan Laozi (Lao Tzu, Lau Tse, enzovoort), de legendarische stichter van het daoïsme. Er zijn meerdere overgeleverde versies van dit werk, dat nog steeds gretig gelezen wordt. In de afgelopen halve eeuw zijn er bovendien in oude graftomben manuscripten gevonden met verwante teksten, wat aangeeft dat de spreken ook toen al in trek waren. Waar geleerden eerder probeerden om aan de hand van de vele tekstvarianten een oertekst te herleiden, laat het begrip ‘verzameling’ toe dat verschillende mensen in verschillende tijden en gebieden op verschillende wijzen spreken bijeenbrachten, waarbij de ene verzameling niet noodzakelijk oorspronkelijker is dan de andere. Het begrip ‘verzameling’ komt ook van pas wanneer zinnen, verzen, anekdoten en dergelijke voorkomen in meerdere werken. Zo komen we de spreuk ‘een reis van duizend mijl begint bij de eerste stap’, bekend uit de *Daodejing*, in tal van varianten tegen in andere oud-Chinese werken. Nu zou men kunnen denken dat die andere werken de bijbel van het daoïsme aanhalen. Het begrip ‘verzameling’ oppert echter de mogelijkheid dat er sprake is van een gezegde dat door meerdere tekstvergaarders om bepaalde redenen in een bepaalde vorm werd opgenomen in hun tekstverzamelingen. Zij lieten zich daarbij wellicht leiden door hun eigen talige of letterkundige voorkeuren, of door de beperkingen van hun schrijfmateriaal (zoals het aantal Chinese tekens dat op een bamboelatje past). Dat kan verklaren

waarom we de duizendmijlsspreuk in verschillende vormen tegenkomen in werken van uiteenlopende aard. In elke nieuwe context kon die zinspreuk als bouwsteen bijdragen aan het grotere geheel.

De makers van verzamelingen brachten niet zomaar tekstuele bouwstenen bijeen. Ze kozen die uit, zetten ze in een gewenste volgorde, voegden leestekens toe om het werk prettiger leesbaar en beter te onthouden te maken, en voegden soms ook overkoepelende titels toe om de afzonderlijke delen weer te geven als een geheel. Zo gaven ze de teksten richting en lieten ze aan lezers weten hoe die in hun ogen het beste konden worden begrepen. Ze voegden op die manier betekenis toe die eerder niet aanwezig was. Hun verzamelingen zijn meer dan de optelsom van de afzonderlijke delen. Als tastbare vruchten van creatieve processen konden de tekstverzamelingen worden overgeleverd op nieuwe generaties, waardoor ze ook toekomstige lezers toegang boden tot tekstuele kennis en hun stempel drukten op latere schrijfgewoonten.

Early Chinese Manuscript Collections is een stevige wetenschappelijke studie die een frisse nieuwe blik biedt op oude Chinese manuscripten. Het boek leest doorgaans vlot, al is het niet bedoeld voor een breed lezerspubliek. Wie zich echter niet laat afschrikken door termen zoals ‘multiple-text manuscripts’ of transcripties zoals *prû? of *brækh, die wordt getrakteerd op een boeiende inkijk in de creatieve tekstcultuur in een vormende periode in de Chinese geschiedenis.

Paul van Els, Universiteit Leiden